

Н. М. Котвицька,
д. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>
Я. Ю. Підгорний,
аспірант, Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9804-9295>
М. О. Зборовський,
аспірант, Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7197-4172>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.23.35

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

N. Kotvytska,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Economics, Finance and Accounting,
Private Higher Education Establishment "European University"
I. Pidgorny, i
Postgraduate student, Private Higher Education Establishment "European University"
M. Zborovskiy, i
Postgraduate student, Private Higher Education Establishment "European University"

THE EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES IN THE MODERNIZATION OF THE SYSTEM OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE

Стаття присвячена аналізу європейського досвіду модернізації системи місцевого самоврядування та можливостям адаптації цих практик в Україні. У дослідженні розглянуто приклади країн, таких як Німеччина, Польща та Швеція, які досягли високого рівня децентралізації, забезпечивши ефективне самоврядування, фінансову автономію громад та залучення населення до процесу прийняття рішень. Виділено ключові аспекти реформ, що можуть бути імplementовані в Україні для підвищення прозорості, підзвітності та оперативності місцевих органів влади. У статті також акцентовано увагу на можливих викликах, які можуть виникнути в процесі адаптації європейських моделей, зокрема у сфері правового регулювання, фінансової незалежності громад та цифровізації управлінських процесів. На основі проведеного аналізу сформульовано рекомендації щодо ефективного використання європейського досвіду у реформуванні української системи місцевого самоврядування.

The article is devoted to the analysis of the European experience of modernization of the local self-government system and the possibilities of adapting these practices in Ukraine. The study examines examples of countries such as Germany, Poland and Sweden that have achieved a high level of decentralization, ensuring effective self-governance, financial autonomy of communities and involvement of the population in the decision-making process. Key aspects of reforms that can be implemented in Ukraine to increase transparency, accountability and efficiency of local authorities

are highlighted. The article also focuses on possible challenges that may arise in the process of adapting European models, in particular in the field of legal regulation, financial independence of communities and digitization of management processes. Based on the analysis, recommendations were formulated regarding the effective use of European experience in reforming the Ukrainian system of local self-government. Modernization of local self-government is a topical issue in Ukraine, especially in the context of ongoing decentralization reforms. Studying the European experience can help Ukraine to borrow successful practices that will contribute to more effective management, increasing transparency and involving citizens in the decision-making process. The study of the European experience of modernization of local self-government has practical value for Ukraine in view of the need to build an effective, transparent and accountable management system at the local level. This approach will allow not only to improve the quality of services for the population, but also to strengthen the local economy, which is important for the sustainable development of regions. The experience of European countries gives Ukraine the opportunity to use ready-made solutions that can be adapted taking into account national conditions and specifics. Thus, the study of European experience in the field of modernization of local self-government is an urgent step for the development of Ukrainian decentralization, ensuring greater autonomy of communities and increasing the level of public trust in local authorities.

Ключові слова: міське самоврядування, реформи, управління, модернізація, громада, децентралізація, ресурс.

Key words: local self-government, reforms, management, modernization, community, decentralization, resource.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Україна на шляху реформування свого місцевого самоврядування стикається з низкою важливих проблем, які обмежують ефективність управління на місцях. Основні труднощі включають недостатню фінансову автономію громад, непрозорість процесів прийняття рішень, відсутність механізмів залучення громадян до управлінських процесів та низький рівень цифровізації. Ці проблеми значною мірою обмежують здатність місцевих органів влади забезпечувати якісні послуги для населення, відповідати на потреби громад та сприяти сталому розвитку регіонів. Модернізація системи місцевого самоврядування є критично важливою, оскільки від неї залежить якість життя громадян, можливості соціально-економічного розвитку та досягнення балансу між центром і регіонами. Досвід європейських країн, що успішно реалізували децентралізаційні реформи, надає цінні приклади для вирішення цих проблем і може слугувати основою для розробки адаптованих до українських умов рішень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останнім часом в українській науковій літературі та публікаціях зростає інтерес до досвіду європейських країн у модернізації системи місцевого самоврядування. Це зумовлено актуальністю децентралізаційної реформи в Україні, яка потребує глибокого аналізу успішних практик країн ЄС для забезпечення ефективного, прозорого та підзвітного управління на місцевому рівні. Аналіз останніх досліджень показує, таких науковців як Орел В.М., Красноручський О.О., Сохань І., Корнієцький О.В., Орел А.М., що використання європейського досвіду може значно сприяти модернізації місцевого самоврядування в Україні. Українські науковці та практики активно досліджують європейські підходи, щоб сформулювати рекомендації для успішної реалізації децентралізаційної реформи. Проте, важливим залишається питання адаптації цих моделей до українських умов, що вимагає подальшого наукового опрацювання та прикладного аналізу. Останні публікації також акцентують увагу на проблемах, що можуть виникнути під час адаптації європейського досвіду до українських умов. У дослідженнях аналізуються ризики, пов'язані з правовими

бар'єрами, обмеженістю ресурсів, а також специфікою української політичної та економічної ситуації. Деякі автори вказують на необхідність створення індивідуальної моделі, що базуватиметься на основі європейських принципів, але враховуватиме українські реалії.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є аналіз та узагальнення досвіду європейських країн у модернізації системи місцевого самоврядування з метою визначення можливостей його адаптації та впровадження в Україні, яка покликана виявити ключові аспекти успішних практик децентралізації, прозорості, фінансової автономії громад, цифровізації управління та залучення громадян до прийняття рішень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Модернізація місцевого самоврядування є актуальною темою в Україні, особливо в контексті триваючих реформ децентралізації. Вивчення європейського досвіду може допомогти Україні запозичити успішні практики, що сприятимуть більш ефективному управлінню, підвищенню прозорості та залученню громадян до процесу прийняття рішень.

Кожна громада має значну фінансову автономію, що дозволяє місцевим органам влади самостійно вирішувати питання розвитку та інфраструктури. Це дає можливість громадам незалежно розпоряджатися податками, зборами та іншими доходами, що стимулює розвиток місцевої економіки. Наприклад, Польща успішно провела децентралізаційну реформу у 90-х роках, що дозволило громадам стати фінансово незалежними та більш гнучкими в управлінні місцевими ресурсами. Польський досвід демонструє, що чіткий розподіл повноважень між центральною та місцевою владою є ключовим для ефективного функціонування самоврядування. Місцева влада в Швеції активно залучає громадян до ухвалення рішень через різноманітні платформи обговорень та консультацій. Такий підхід сприяє підвищенню довіри громадян до органів місцевого самоврядування та забезпечує підзвітність місцевої влади перед громадою. Франція активно впроваджує механізми громадського контролю, що дозволяють громадянам здійснювати моніторинг за реалізацією проектів на місцевому рівні. Це сприяє боротьбі з корупцією та забезпечує більш раціональне використання ресурсів. І таких прикладів є безліч.

Європейський досвід демонструє, що успішна модернізація місцевого самоврядування ґрунтується на трьох головних компонентах: фінансовій автономії, прозорості та залученні громадян. Для України важливо адаптувати ці принципи з урахуванням власних політичних і соціальних умов. Серед основних кроків, які можуть бути здійснені в Україні, варто виділити:

- законодавче закріплення фінансової автономії громад;
- запровадження механізмів громадського контролю та прозорості через цифрові платформи;
- розробка і реалізація механізмів громадської участі у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Модернізація місцевого самоврядування в Україні на основі європейських практик сприятиме більш ефек-

тивному управлінню, розвитку громад і підвищенню довіри до влади, що є важливим для довгострокового успіху децентралізаційної реформи[5]. Україна вже декілька років проводить реформу децентралізації, метою якої є передача значної частини повноважень від центральних органів влади до місцевих. Це включає надання громадам більшої автономії у прийнятті рішень та управлінні фінансовими ресурсами. Вивчення європейського досвіду дозволяє уникнути поширених помилок і адаптувати найкращі практики до українських реалій. Одним з ключових викликів для України є забезпечення фінансової спроможності громад. Багато європейських країн, як-от Німеччина та Польща, досягли значного успіху в забезпеченні фінансової автономії місцевих органів влади. Досвід цих країн може допомогти Україні оптимізувати моделі управління місцевими бюджетами та знайти нові джерела доходів для громад.

Україна стикається з проблемою недостатньої прозорості та корупційними ризиками на місцевому рівні. Європейські моделі місцевого самоврядування, такі як у Швеції та Франції, активно застосовують механізми громадського контролю та прозорості, що може бути корисним для покращення підзвітності українських органів місцевого самоврядування.

Цифровізація є важливим аспектом сучасного державного управління, що спрощує доступ громадян до послуг і підвищує ефективність роботи місцевих органів влади. Досвід таких країн, як Естонія та Фінляндія, що стали лідерами у впровадженні цифрових технологій, може бути корисним для України, яка також активно впроваджує електронні платформи на місцевому рівні. Європейський досвід демонструє, що активна участь громадян у процесах прийняття рішень позитивно впливає на якість управління та рівень довіри до влади. Вивчення механізмів залучення громадян, як у Великій Британії та Нідерландах, може допомогти Україні створити дієві канали комунікації між місцевою владою та населенням.

Вивчення європейського досвіду модернізації місцевого самоврядування має практичну цінність для України з огляду на необхідність побудови ефективної, прозорої та підзвітної системи управління на місцевому рівні. Такий підхід дозволить не лише підвищити якість послуг для населення, але й зміцнити місцеву економіку, що є важливим для сталого розвитку регіонів. Досвід європейських країн надає Україні можливість скористатися готовими рішеннями, що можуть бути адаптовані з урахуванням національних умов та специфіки. Дослідження європейського досвіду у сфері модернізації місцевого самоврядування є актуальним кроком для розвитку української децентралізації, забезпечення більшої автономії громад та підвищення рівня довіри населення до місцевих органів влади.

Проблема модернізації системи місцевого самоврядування в Україні пов'язана з необхідністю вирішення важливих наукових та практичних завдань, які забезпечать розвиток громад та створення прозорої, ефективної і підзвітної системи управління. Досвід європейських країн надає Україні можливість запозичити готові, перевірені часом рішення, які можуть сприяти успішній реалізації реформи децентралізації та створенню ефективного місцевого самоврядування [6].

Таблиця 1. Аспекти досвіду європейських країн у модернізації системи місцевого самоврядування та можливості їхнього впровадження в Україні

Країна	Основні елементи модернізації місцевого самоврядування	Можливості адаптації в Україні
Німеччина	Фінансова автономія громад через місцеві податки та збори, чіткий розподіл повноважень між рівнями влади	1. Розширення фінансової незалежності громад 2. Закріплення повноважень на законодавчому рівні
Польща	Децентралізація з 90-х років: самостійність громад у бюджетних питаннях, ефективне управління ресурсами	1. Створення чіткої структури бюджетного управління 2. Збільшення повноважень громад
Швеція	Прозорість через відкриті дані та громадські обговорення, підзвітність місцевої влади	1. Впровадження платформ відкритих даних для прозорості 2. Залучення громадян до контролю рішень
Франція	Громадський контроль та моніторинг діяльності місцевої влади, боротьба з корупцією на місцях	1. Впровадження громадських ініціатив для моніторингу 2. Адаптація антикорупційних заходів на місцях
Естонія	Цифровізація послуг, електронний уряд, використання блокчейн-технологій у держуправлінні	1. Створення електронних сервісів для населення 2. Впровадження блокчейн для безпеки даних
Велика Британія	Залучення громадян через громадські збори та місцеві референдуми, інститути громадських комітетів	1. Розробка механізмів громадських консультацій 2. Введення місцевих референдумів з ключових питань
Нідерланди	Партнерство громад та місцевої влади, підтримка громадських ініціатив на місцях	1. Розвиток програм співпраці громадян з владою 2. Фінансування локальних ініціатив для поліпшення послуг

Джерело: сформовано автором.

Для порівняння можна обрати основні напрями реформ місцевого самоврядування в європейських країнах і визначити, які з них можуть бути корисними для України. Вона допомагає структурувати європейський досвід та чітко окреслити потенційні шляхи його адаптації в Україні (Табл. 1).

Слід виокремити основні аспекти реформ, які можуть бути імplementовані в Україні для підвищення прозорості, підзвітності та оперативності місцевих органів влади на основі успішних європейських практик. Насамперед це створення відкритих платформ, де громадяни можуть відслідковувати формування, витрати та розподіл бюджетних коштів у режимі реального часу. Це дасть можливість громадськості контролювати ефективність використання бюджетних ресурсів. Закріплення фінансової автономії громад, дозволить місцевим органам влади розпоряджатися власними податковими надходженнями. Це сприятиме більшій самостійності громад та прозорості у використанні їхніх ресурсів. Сьогодні яскравим прикладом є створення електронних сервісів для подання заяв, запитів, а також електронних приймалень, де мешканці можуть спілкуватися з представниками місцевих органів влади. Це підвищить оперативність реагування на потреби громади, а також відкриті реєстри та бази даних, які доступні для громадян, дозволять отримувати інформацію про дії місцевої влади, що сприятиме прозорості та довірі.

Адаптація європейських моделей у різних сферах управління є важливим і складним процесом, який супроводжується низкою викликів. Серед найбільш критич-

них сфер — правове регулювання, фінансова незалежність громад і цифровізація управлінських процесів. Вирішення цих викликів вимагає комплексного підходу: від реформ інституцій до інвестування у цифрову інфраструктуру та підтримки міжнародних партнерів[7]. Гармонійна адаптація європейських моделей сприятиме сталому розвитку громад і підвищенню ефективності управління. У багатьох країнах, які впроваджують європейські моделі, діють правові системи, які суттєво відрізняються від європейських. Це може викликати труднощі у впровадженні стандартів ЄС. Впровадження європейських моделей вимагає високого рівня професійності державних органів, що не завжди забезпечується у країнах, які проводять реформи. Органи місцевого самоврядування часто не мають досвіду ефективного управління бюджетом, що може призвести до корупції або нераціонального використання ресурсів. Хоча процес адаптації європейських моделей є складним, його переваги значно перевищують труднощі, а грамотний підхід до вирішення викликів дозволить досягти успішної інтеграції.

Реформа місцевого самоврядування є однією з найважливіших складових демократичного розвитку України. Європейський досвід у цій сфері демонструє ефективність децентралізації, фінансової автономії громад і цифровізації управлінських процесів. Водночас успішне впровадження таких підходів вимагає врахування національних особливостей та викликів. Одним із основних принципів європейської системи місцевого самоврядування є автономія громад, закріплена у Європейській хартії місцевого самоврядування. Для уникнення

конфліктів між різними рівнями влади необхідно запровадити законодавчо визначений механізм розподілу повноважень і відповідальності між центральною та місцевою владою. Україна має продовжувати політику укрупнення громад, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та створювати спроможні громади. Європейські країни активно використовують механізми спільного фінансування проєктів і ресурсів сусідніми громадами. Це підхід, який варто запровадити для вирішення спільних проблем, таких як управління водними ресурсами чи розвиток транспортної інфраструктури.

Фінансова автономія також є основою успішного місцевого самоврядування. Частина податкових надходжень, наприклад, податку на доходи фізичних осіб, має надходити до бюджетів громад. Це дасть можливість розробляти довгострокові фінансові плани. Для зменшення економічного розриву між громадами доцільно запровадити систему горизонтального вирівнювання, яка передбачає перерозподіл коштів від багатших до менш розвинених територій. І звичайно це заохочення бізнесу через створення сприятливих умов, таких як податкові пільги, дозволить збільшити доходи громад і забезпечити їхній розвиток.

Цифрові технології є ключовим елементом модернізації місцевого самоврядування. На кшталт європейських практик, в Україні можна інтегрувати всі послуги на одній платформі для забезпечення зручності та прозорості. Важливим аспектом є навчання службовців, які працюватимуть із цифровими технологіями, що дозволить уникнути помилок і підвищить ефективність управління. Впровадження також інструментів онлайн-опитувань і консультацій сприятиме залученню громадян до ухвалення важливих рішень.

На сьогоднішній день європейські країни активно використовують принципи партисипативного управління, коли громадяни беруть участь у прийнятті рішень на місцевому рівні. Важливо забезпечити громадянам доступ до інформації про бюджет, витрати та рішення органів влади. Необхідно розвивати механізми моніторингу діяльності місцевих органів, наприклад, через створення громадських рад. Надання грантів та інших форм підтримки активним громадянам дозволить реалізовувати важливі соціальні проєкти на місцевому рівні.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Ефективне реформування української системи місцевого самоврядування можливе за умов грамотного використання європейського досвіду. Це передбачає адаптацію правових норм, забезпечення фінансової незалежності громад, інтеграцію цифрових технологій та підвищення рівня участі громадян. Тільки так можна побудувати сучасну, прозору і демократичну систему управління, яка сприятиме сталому розвитку країни. Досвід європейських країн у модернізації системи місцевого самоврядування є надзвичайно цінним для України, яка перебуває на шляху до демократичного та ефективного управління. Європейські моделі демонструють, що успішна децентралізація забезпечує автономію громад, сприяє прозорості прийняття рішень і стимулює економічний розвиток на місцевому рівні. Для України важливо адаптувати цей досвід з урахуванням націо-

нальних особливостей і можливих викликів. Запровадження фінансової незалежності громад, цифровізація управлінських процесів і активна участь громадян в ухваленні рішень є ключовими напрямками реформи. Успішна інтеграція європейських практик дозволить створити ефективну систему місцевого самоврядування, яка стане основою для сталого розвитку країни та зміцнення її демократичних цінностей.

Література:

1. Батанов О. В. Місцеве самоврядування. Київ, 2007. 902 с.
2. Демченко І.С. Система джерел європейських правових стандартів місцевого самоврядування. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія "Право". 2011. № 988. С. 386—390.
3. Лелеченко А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 3. С. 266—268.
4. Неділько А. І. Зарубіжний досвід публічного управління на місцевому рівні. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2016. № 1. С. 82—86.
5. Орел А.М., Дяченко В.В. Особливості фінансової системи в економічних процесах країни. Управління змінами та інновації. 2023. № 6. С. 25—33.
6. Орел В.М. Фінансова система як невід'ємна складова економічного процесу країни. Український журнал прикладної економіки. № 1. 2016. С. 141—153.
7. Malakhova, Y., Lozhachevska, O., Ilchenko, V., Smagin, V., Reznik, N.P.: Financial opportunities management of ensuring enterprise investment costs. Int. Trans. J. Eng. Manage. Appl. Sci. Technol. 13 (2), 13A2I, 1—10 (2022).

References:

1. Batanov, O. V. (2007), *Mistseve samovryaduvannya [Local self-government]*, Kyiv, Ukraine.
2. Demchenko, I.S. (2011), "System of sources of European legal standards of local self-government", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V.N. Karazina*, vol. 988, pp. 386—390.
3. Lelechenko, A.P. (2011), "Foreign experience of organizing the functioning of local self-government: implementation in Ukraine", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 3, pp. 266—268.
4. Nedilko, A. I. (2016), "Foreign experience of public management at the local level. Investments: practice and experience", vol. 1, pp. 82—86.
5. Orel, A.M. and Dyachenko, V.V. (2023), "Peculiarities of the financial system in the country's economic processes", *Upravlinnya zminamy ta innovatsiyi*, vol. 6, pp. 25—33.
6. Orel, V.M. (2016), "The financial system as an integral component of the country's economic process", *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky*, vol. 1, pp. 141—153.
7. Malakhova, Y., Lozhachevska, O., Ilchenko, V., Smagin, V. and Reznik, N. (2022), "Financial opportunities management of ensuring enterprise investment costs", *Int. Trans. J. Eng. Manage. Appl. Sci. Technol.*, vol. 13 (2), 13A2I, 1—10.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2024 р.